

Pròleg

George Borjas, refugiat cubà i un dels principals –si no el més destacat–estudiós econòmic de la immigració als Estats Units, ens ofereix la seva visió de *les portes del cel* somniades per milers i milers d'immigrants. El tema no és trivial. Al llarg de les dècades dels vuitanta i noranta, els EUA han acollit una mitjana anual de 730.000 immigrants legals, uns 200.000 il·legals i gairebé 100.000 refugiats. A casa nostra, en termes relatius i valorats en un període més breu, son igualment espectaculars. Així, doncs, crec que no és necessari insistir gaire més en la importància del tema tractat en aquest llibre: a Catalunya, les onades migratòries són, sens dubte, el fenomen econòmic i social més important d'aquest principi de segle XXI.

Atès que la immigració ofereix múltiples aspectes d'anàlisi, la multiplicitat i la diversitat de factor analitzats per Borjas resulta prou enriquidora i suggerent, per aquells que vulguin pensar amb llibertat, sense prejudicis, amb mentalitat oberta, sobre les causes i les conseqüències del fenomen. Aquest és un dels seus principals actius.

En primer lloc, davant del fet que la immigració es produeix ara en un món obert, convé plantejar-se quina és la lògica que millor serveix els objectius generals de les societats tant emissores com receptores en relació amb la immigració. Algunes teories opten per privilegiar la importació dels productes des dels països d'origen dels immigrants, mentre que d'altres subratllen els beneficis de produir-los mitjançant el treball dels immigrants en els país receptor. Es tracta d'esbrinar si la globalització i el lliure comerç constitueixen o no el millor antídote per tal de fer innecessària l'emigració de grans contingents de persones. Efectivament, aquesta és una de les primeres qüestions analitzades al llibre.

Un altre aspecte destacat a l'anàlisi es refereix a la tipologia d'immigrants que els països receptors estan disposats a acollir, sobretot arran de les polèmiques que existeixen al voltant de la influència positiva o negativa que té l'entrada massiva d'immigrants sobre les habilitats (coneixements i capacitats) necessàries per al bon funcionament de l'economia. Ara bé, també cal contemplar quins efectes poden tenir els diferents sistemes de selecció dels immigrants potencials (per punts, segons qualificacions, a través de programes d'acollida en origen, etc.) en termes del drenatge de capital humà que això pot provocar. D'altres aspectes relacionats i que també convé tenir molt en compte són les conseqüències que les diferents estratègies tenen sobre el tipus de formació d'aquests nous immigrants, el seu nivell de qualificació professional, l'edat, el coneixement de l'idioma, etc. Tots aquests constitueixen aspectes fonamentals en tant que la seva concreció afecta d'una manera molt directa un millor accés a llocs de treball per part dels immigrants, tot incidint en la millora de la retribució i de la productivitat tant pròpia com dels nadius.

Pel que fa als efectes de la immigració a mitjà i llarg termini, un cop assentada en la societat d'acollida, cal preguntar-se com repercuteix el fenomen en la situació dels fills i nets dels immigrants, en la mesura que no es concreta el temps que requereix la societat per tal de fer efectiu el «melting pot» que suposi l'assimilació entre immigrants i nadius. Segons Borjas sembla que la primera generació supera de manera raonablement satisfactòria els condicionants del seu itinerari vital però que, en canvi, les coses no són tan clares quan es tracta les generacions següents, principalment pel que fa a l'esperit d'esforç i superació demostrat per aquells que van ser els primers en emigrar.

D'altra banda, també convé plantejar-se què entenem per «millorar»: millorar respecte a la situació inicial de l'emigrant, respecte als immigrants que han arribat anteriorment, en el passat, respecte al diferencial preexistent entre immigrants i nadius? A la vegada, també sorgeix la qüestió de saber quin col·lectiu millora més en termes relatius tenint en compte els canvis generals que es produeixen en l'economia i en la societat (canvis en els salaris mínims vigents, grau de sindicalització empresarial, canvis tecnològics sectorials, característiques del mercat de treball, oportunitats de millora a la societat de destí, etc.)

Com a conseqüència de tot el que he anat ressenyant fins ara, un dels aspectes cabdals que és necessari estudiar acuradament no és altre que saber com afecta el procés migratori l'Estat del benestar, en la mesura que la població immigrada té una major probabilitat de rebre i/o dependre, de les prestacions socials i que cal escatir si es tracta d'una dependència conjuntural o estructural, i si repercuteix negativament en els incentius al treball i en les anomenades «trampes de pobresa».

D'aquí que la rellevància política de molts resultats econòmics depengui efectivament de les opcions i estratègies triades a l'anàlisi, tal com les de quin benestar ha de servir de guia per als estudis d'impacte –el benestar dels nadius, el dels immigrants, el de la resta del món–, o amb quina ponderació valorar cadascuna d'aquestes categories (segons l'evolució de la renda per càpita, de les seves llars, la desigualtat de renda, etc.)

Dins d'aquest context, el paper de les xarxes –l'anomenat «capital ètnic» com a forma de capital social– pot suposar un ajut a curt termini al benestar de l'immigrant, però també un llast a mig termini amb vistes a consolidar la integració dels immigrants a la comunitat, atès que aquestes xarxes afecten força la mobilitat social i poden retardar l'assimilació desitjada. Segons Borjas, a llarg termini els *clusters* residencials segmenten més que no pas integren els immigrants. En general, el capital ètnic frena la mobilitat social i pot crear ghettos que immobilitzen i segreguen.

Pel que fa a l'impacte de la immigració sobre el mercat de treball no sempre és fàcil fer-ne una aproximació estadística en tant que les correlacions espacials entre salaris i immigració es veuen afectades pel fet que els agents econòmics es poden desplaçar per esmorteir l'impacte, tot i que aquest fenomen és ara per ara més plausible als EUA que a Europa. Sigui com sigui, Borjas assenyala alguns aspectes negatius no gens negligibles de l'impacte de la immigració sobre l'economia com ara la minva de salaris i de les oportunitats de feina dels nadius. Efectivament, respecte de l'impacte de la immigració sobre la població local, els beneficis per als nadius són més alts com més complementàries són les habilitats i els coneixements dels immigrants respecte de les de la població autòctona, especialment si les capacitats dels immigrants escassegen al país receptor. I en sentit contrari pel que fa als costos que imposen els immigrants sobre l'ocupació i salaris dels nadius. Els fluxos migratoris també poden ajudar a desaccelerar el creixement dels preus, la qual cosa beneficia al conjunt dels consumidors.

El còmput de l'excedent general net que genera la immigració és en realitat una transferència redistributiva: els guanys perduts per part dels uns (els treballadors autòctons) són guanys per als consumidors en general (treballadors o no, com a usuaris que puguin ser dels serveis que faciliten els immigrants) i, en tant que es tracta d'un problema distributiu, cal identificar l'excedent net, ja que part d'aquest impacte és apropiat pels immigrants mateixos en forma dels seus sous i altres beneficis. Borjas

afegeix que a Estats Units la distribució resultant no és neutre pel que fa a la raça, vist qui té el capital i qui es beneficia en major mesura d'aquell consum.

En general, l'efecte de canvi a l'excedent net és més gran com més es diferencien els immigrants dels nadius pel que fa al seu capital humà i a les seves habilitats. Així, si l'estoc de capital humà local s'ajusta al canvi com a resultat de la immigració, l'excedent disminueix i la mateixa cosa succeeix amb la resta de variables: com més afecta la immigració els salaris dels nadius a la baixa, més excedent net es genera per als consumidors. En definitiva, i com apunta l'autor, «No pain, no gain» (no hi ha guany sense dolor). Aquesta redistribució també afecta les empreses autòctones, les quals obtenen més beneficis si contracten treballadors nadius amb habilitats més baixes, ja que d'aquesta manera accedeixen previsiblement a recursos amb uns costos unitaris inferiors.

Per consegüent, l'impacte de la immigració és essencialment de naturalesa distributiva, en el sentit de redistribució potencial –és a dir, no necessàriament efectiva– en la que en principi algú pot millorar sense que ningú altre no empitjori (ja siguin aquests immigrants o nadius), per la qual cosa cal anar molt en compte a l'hora d'identificar impactes de benestar net. Si s'afavoreix l'entrada dels treballadors amb més «habilitats» és més probable que es produeixi un impacte global positiu, com a mínim per tres raons: per l'impacte menor que això tindrà sobre el finançament de la despesa social, per un impacte fiscal més favorable a la recaptació d'ingressos i per una menor influència en la desigualtat no desitjada en la distribució de renda. En definitiva, la decisió de 'quin tipus de immigració' és expressió d'una determinada valoració social, més o menys explícita.

Està clar que els processos migratoris tenen una gran influència sobre el desenvolupament de l'estat de benestar, atès que una de les qüestions crucials és si els immigrants són receptors conjunturals dels beneficis o acaben essent dependents de les prestacions socials. Una qüestió aquí important és de saber si la seva situació és més dependent de les xarxes de seguretat que proveeixen les seves xarxes ètniques de pertinença més que no pas d'una despesa social amb impostos elevats i rendes netes més baixes. En aquest àmbit, els còmputos d'anàlisi cost-benefici per saber si els immigrants contribueixen tant com despesa generen a l'estat del benestar depenen força dels supòsits que s'utilitzen. Per això és important saber com evoluciona el suport que dona l'estat del benestar al llarg del cicle vital de l'individu per tal de fer-ne una valoració completa, i com són els beneficis que aquest suport aporta a la mobilitat social respecte de les generacions futures.

Finalment, cal subratllar que Borjas no analitza les polítiques de benestar sinó les polítiques d'immigració, i que considera que aquestes han de poder discriminar en tant que no existeix un dret universal identificable per tal que els individus puguin migrar allà on vulguin. Així, doncs, els països d'acollida han de poder decidir quin tipus d'immigració volen, quants immigrants estan disposats a acollir i amb quines condicions.

Bona lectura.

Guillem López Casasnovas

Catedràtic d'Economia Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra
Director de la publicació '*Aspectes Econòmics i Socials de la Immigració a Catalunya*' FBBVA i Institut
d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya. 2005